

การพัฒนาแผนที่การเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ในเขตอำเภอเมืองจันทบุรี Developing a Map for Learning History in Amphoe Mueang Chanthaburi Area

ศิริศักดิ์ ทิพย์ทิวาญ¹, วกุล จุลจาจันทร์²

¹ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

² คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาแผนที่การเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี 2) เพื่อจัดประเภทยุคสมัยต่างๆ ของแหล่งประวัติศาสตร์ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี และ 3) เพื่อวิเคราะห์การกระจายตัวของแหล่งประวัติศาสตร์ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี โดยมีพื้นที่ศึกษาอยู่ในเขตอำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี ประกอบด้วยพื้นที่ 11 ตำบล ได้แก่ 1. ตำบลตลาด 2. ตำบลวัดใหม่ 3. ตำบลคลองนารายณ์ 4. ตำบลเกาะขวาง 5. ตำบลคมบาง 6. ตำบลท่าช้าง 7. ตำบลจันทนิมิต 8. ตำบลบางกะจะ 9. ตำบลแสลง 10. ตำบลหนองบัว และ 11. ตำบลพลับพลา เครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์รูปแบบทางที่ตั้งหรือการกระจายตัวของแหล่งประวัติศาสตร์ คือ วิธีการทางแผนที่ (Cartographic Method)

ผลการศึกษาวิจัย พบว่า แหล่งประวัติศาสตร์มีการกระจายตัวอยู่ในพื้นที่ 7 ตำบล ได้แก่ คมบาง คลองนารายณ์ จันทนิมิต ท่าช้าง บางกะจะ วัดใหม่ และหนองบัว ดังนั้น เมื่อพิจารณารูปแบบทางที่ตั้งของแหล่งประวัติศาสตร์ในเขตอำเภอเมืองจันทบุรี พบว่า ตำบลวัดใหม่เป็นพื้นที่ที่มีแหล่งประวัติศาสตร์ตั้งอยู่มากที่สุด คือ 11 แหล่งประวัติศาสตร์ (44%) รองลงมา คือ ตำบลคมบาง ตำบลคลองนารายณ์ ตำบลจันทนิมิต และตำบลบางกะจะ โดยมีตำบลละ 3 แหล่ง (12%) อันดับสาม คือ ตำบลท่าช้างและตำบลหนองบัว มีตำบลละ 1 แหล่ง (4%) ส่วนการจัดประเภทยุคสมัยของแหล่งประวัติศาสตร์ในเขตอำเภอเมืองจันทบุรี พบว่า แหล่งประวัติศาสตร์ที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดอยู่ในยุคทวารวดี รองลงมา คือ ยุคกรุงศรีอยุธยา และกรุงรัตนโกสินทร์ ตามลำดับ โดยตำบลที่มีแหล่งประวัติศาสตร์ที่มีอายุเก่าแก่ที่สุด คือ ตำบลคลองนารายณ์ รองลงมา คือ ยุคกรุงศรีอยุธยา อยู่ในเขตตำบลคลองนารายณ์ ตำบลจันทนิมิต ตำบลบางกะจะ ตำบลวัดใหม่ และตำบลหนองบัว ส่วนยุคกรุงรัตนโกสินทร์ มีการกระจายตัวอยู่ในพื้นที่ 6 ตำบล ได้แก่ ตำบลคมบาง ตำบลคลองนารายณ์ ตำบลจันทนิมิต ตำบลท่าช้าง ตำบลบางกะจะ และตำบลวัดใหม่

คำสำคัญ : การพัฒนา, แผนที่การเรียนรู้, ประวัติศาสตร์, อำเภอเมืองจันทบุรี

Abstract

The purposes of this research were: 1) to develop a map for learning history in Amphoe Mueang Chanthaburi, 2) to categorize historic sites found in Amphoe Mueang Chanthaburi into time periods, and 3) to analyze spatial patterns or the patterns of spatial distribution of historic sites in Amphoe Mueang Chanthaburi. The study area was located in Amphoe Mueang Chanthaburi consisted of 11 sub-districts: Talad, Wat Mai, Klong Narai, Koh Kwang, Khom Bang, Tha Chang, Chanthanimit, Bang Kraja, Slang, Nong Bua, and Plub Pla. The Cartographic Method was used to analyze spatial patterns or the patterns of spatial distribution of historic sites.

The research findings were as follows: 1) the developed map for learning history in Amphoe Mueang Chanthaburi showed that there were 25 historic sites located in Amphoe Mueang Chanthaburi. They were found in almost every sub-district except Salang, Plub Pla, and Koh Kwang. They were the historic sites from Tawarawadee to Rattanakosin period, 2) the timings of the historic sites found could be categorized into 3 periods: Tawarawadee period, Krungsri Ayutthaya period, and Rattanakosin period. The oldest historic site in Tawarawadee period was located in Klong Narai. The historic sites in Krungsri Ayutthaya period were located in Klong Narai, Chanthanimit, Bang Kraja, Wat Mai, and Nong Bua areas. The historic sites in Rattanakosin period were located in Khom Bang, Klong Narai, Chanthanimit, Tha Chang, Bang Kraja, and Wat Mai areas, and 3) the historic sites were located in 7 sub-districts: Khom Bang, Klong Narai, Chanthanimit, Tha Chang, Bang Kraja, Wat Mai, and Nong Bua. According to the spatial patterns or the patterns of spatial distribution of historic sites, when considering each sub-district, the findings showed that the sub-district with the greatest number of historic sites was Wat Mai, 11 sites (44%); the sub-districts with the small number were Khom Bang, 3 sites (12%), Klong Narai, 3 sites (12%), Chanthanimit, 3 sites (12%), and Bang Kraja, 3 sites (12%); and the sub-districts with the smallest number were Tha Chang, 1 sites (4%), and Nong Bua, 1 sites (4%).

Keywords : developing, learning map, history, Amphoe Mueang Chanthaburi

บทนำ

จังหวัดจันทบุรีเป็นเมืองชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกที่มีประวัติความเป็นมายาวนานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นแหล่งอารยธรรมทั้งในสมัยก่อนประวัติศาสตร์และสมัยประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ล้ำค่า เป็นดินแดนที่มีความสำคัญซึ่งได้ถูกบันทึกไว้ในหน้าหนึ่งของประวัติศาสตร์ชาติไทย ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ธนบุรี และสมัยรัตนโกสินทร์ โดยมีสภาพทางภูมิศาสตร์เป็นป่าเขาลำเนาไพร ซึ่งก่อกำเนิดแหล่งน้ำตกที่สวยงามและเป็นต้นน้ำลำธารที่สำคัญหลายสาย พื้นที่ส่วนใหญ่มีทรัพยากรดินอุดมสมบูรณ์ ประกอบกับสภาพภูมิอากาศที่ชุ่มชื้นตลอดทั้งปี จึงส่งผลให้ผลิตผลทางการเกษตรมีปริมาณมากและคุณภาพดี พื้นที่ทางด้านใต้ของจังหวัดติดชายฝั่งทะเลของอ่าวไทย จึงเป็นแหล่งผลิตอาหารอันลือชื่อและเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของนักท่องเที่ยวสภาพทางธรณีวิทยาเป็นแหล่งแร่ธาตุและรัตนชาติที่มีชื่อเสียงมากมาย ทำให้เศรษฐกิจของชาวจันทบุรีขยายตัวอย่างรวดเร็ว (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2542) ส่วนข้อมูลทางประวัติศาสตร์และหลักฐานทางโบราณคดีในจังหวัดจันทบุรี ปรากฏว่ามีมนุษย์อยู่อาศัยตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ เป็นกลุ่มชนที่ใช้เครื่องมือ เครื่องใช้และเครื่องประดับที่ทำจากหิน เช่น อำเภอมะขาม เขาวง อำเภอกำแพงแสน และบ้านคลองบอน อำเภอบึงน้ำร้อน เป็นต้น และในสมัยประวัติศาสตร์พบเมืองโบราณชื่อเมืองเพนียด ที่เขาสระบาบ ตำบลคลองนารายณ์ ในเขตอำเภอเมืองจันทบุรี โดยพบหลักฐานทางโบราณคดีหลายชิ้น ได้แก่ ศิลากาญจนา ทับหลังศิลปะเขมร เสาประดับขอบประตูศิลปะนครวัด และภาพจำหลักรูปพระพิฆเนศ ซึ่งทั้งหมดนี้มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 12-18 โดยปัจจุบันจัดแสดงอยู่ในพิพิธภัณฑวัตถุแห่งชาติ จังหวัดจันทบุรียังเป็นเมืองที่มีความสำคัญทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ มาตั้งแต่สมัยอยุธยา เห็นได้จากหลักฐานที่ยังคงหลงเหลืออยู่บริเวณค่ายตากสิน โดยในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้ทรงสร้างกำแพงเมือง ป้อมคูเมือง หอรบ ตามแบบตะวันตก เพื่อป้องกันการรุกรานของเขมรและญวนในสมัยนั้น และในคราวเสียกรุงศรีอยุธยาให้แก่พม่า ครั้งที่ 2 พ.ศ.2310 จันทบุรีเป็นแหล่งที่ตั้งรวมกำลังของพระยาตาก จนสามารถนำกองทัพเข้าต่อสู้กับพม่า กระทั่งกู้สภาพกรุงศรีอยุธยาได้สำเร็จ โดยหลักฐานที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน คือ อู่ต่อเรือสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช บ้านเสม็ดงาม ตำบลหนองบัว อำเภอเมืองจันทบุรี (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2544)

จากข้อมูลดังกล่าว ทำให้จังหวัดจันทบุรีเป็นจังหวัดที่มีความพร้อมในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวและเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ในยุคต่างๆ ของไทย แต่ไม่เคยมีการรวบรวมแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดจันทบุรีมาก่อน ดังนั้น งานวิจัยนี้ได้ทำการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ในเขตอำเภอเมือง

จังหวัดจันทบุรี โดยเก็บบันทึกตำแหน่งต่างๆ ด้วยระบบกำหนดตำแหน่งบนโลก (Global Positioning System : GPS) และยังมี การจัดทำฐานข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โดยมีการแบ่งประเภทแหล่งประวัติศาสตร์ตามยุคสมัยต่างๆ ซึ่งจะมีการจัดการข้อมูลด้วยระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (Geographic Information System : GIS) ซึ่งเป็นระบบสารสนเทศที่มีความแตกต่างจากระบบอื่นๆ เนื่องจากเป็นระบบสารสนเทศที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการข้อมูลในเชิงพื้นที่ (Spatial Data) ซึ่งสามารถจัดการฐานข้อมูล วิเคราะห์ ประมวลผลและการแสดงผล อีกทั้งยังทำงานร่วมกันกับข้อมูลอรรถธิบาย (Attribute Data) ที่เป็นข้อมูลที่สัมพันธ์กับข้อมูลเชิงพื้นที่ที่มีการอ้างอิงกับพิกัดที่ทำให้ทราบได้ถึงที่ตั้งของแหล่งพื้นที่ศึกษาทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่เขตอำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรีได้ การแสดงผลในเชิงพื้นที่จะช่วยให้เห็นภาพรวมของรูปแบบทางที่ตั้ง (Spatial Pattern) ที่เป็นการกระจายตัวของแหล่งประวัติศาสตร์ได้อย่างชัดเจน ทำให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้ การวางแผนพัฒนาและการจัดการแหล่งประวัติศาสตร์ในอำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรีได้ต่อไป ทำให้ผลการวิจัยชิ้นนี้สามารถใช้เป็นฐานข้อมูลในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี พร้อมทั้งเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ของนักเรียน นิสิต นักศึกษาและประชาชนผู้สนใจโดยทั่วไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาแผนที่การเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์โดยระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี
2. เพื่อจัดประเภทยุคสมัยต่างๆ ของแหล่งประวัติศาสตร์ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี
3. เพื่อวิเคราะห์การกระจายตัวของแหล่งประวัติศาสตร์ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี

อุปกรณ์และวิธีดำเนินการวิจัย

ดำเนินการศึกษาค้นคว้าเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาด้านประวัติศาสตร์ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี เพื่อใช้สรุปและระบุแหล่งข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ในพื้นที่ศึกษาได้แก่ พื้นที่ตำบลต่างๆ ในเขตอำเภอเมืองจันทบุรี จำนวน 11 ตำบล ได้แก่ 1. ตำบลตลาด 2. ตำบลวัดใหม่ 3. ตำบลคลองนารายณ์ 4. ตำบลเกาะขวาง 5. ตำบลคมบาง 6. ตำบลท่าช้าง 7. ตำบลจันทนิมิต 8. ตำบลบางกะจะ 9. ตำบลแสง 10. ตำบลหนองบัว และ 11. ตำบลพลับพลา และลงพื้นที่ในการสำรวจและเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยใช้เครื่องมือระบุตำแหน่งพิกัดบนพื้นโลก (Global Positioning System : GPS) ร่วมกับการสนทนาแบบไม่เป็นทางการโดยไม่มีแบบสอบถามจากแหล่ง

ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ได้แก่ ชาวบ้านในพื้นที่ศึกษาและผู้เชี่ยวชาญทางประวัติศาสตร์ในพื้นที่ศึกษา แล้วทำการสร้างฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ โดยนำข้อมูลที่ได้มาจัดกระทำแบ่งประเภทแหล่งประวัติศาสตร์ของพื้นที่ศึกษาตามยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ โดยสร้างฐานข้อมูลเชิงคุณลักษณะ (Attribute Database) ในระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (GIS) และทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยนำข้อมูลแหล่งประวัติศาสตร์ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรีมาจำแนกเป็นรายตำบล โดยแบ่งข้อมูลออกเป็น 4 ช่วง คือ มากที่สุด ปานกลาง และน้อย เพื่อศึกษาปริมาณและการกระจายของที่ตั้งแหล่งประวัติศาสตร์ว่ามีลักษณะการกระจายทางที่ตั้งในรูปแบบใด

ผลการวิจัย

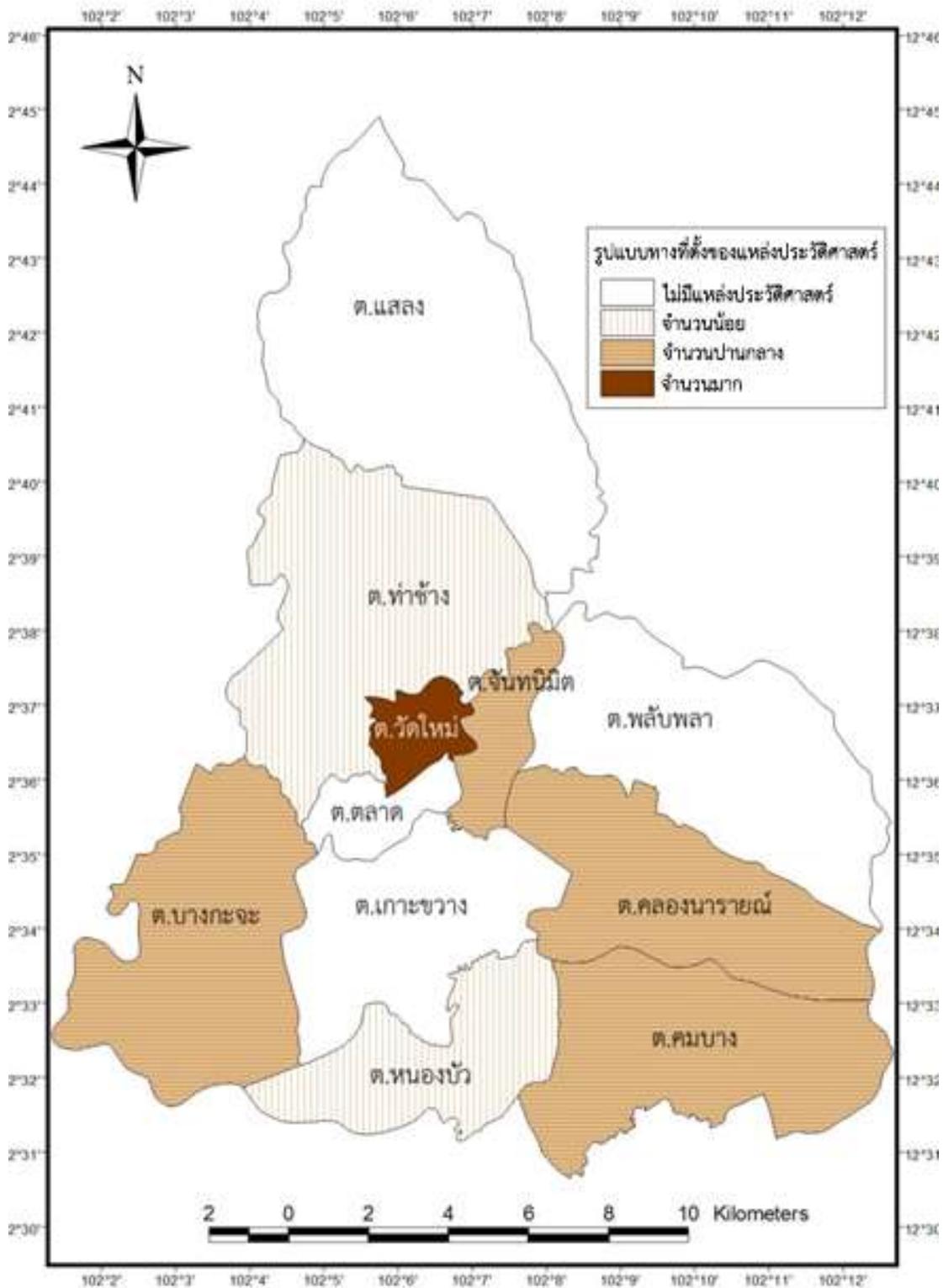
ผลการวิเคราะห์การกระจายตัวของแหล่งประวัติศาสตร์ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี พบว่า ตำบลวัดใหม่เป็นพื้นที่ที่มีแหล่งประวัติศาสตร์ตั้งอยู่มากที่สุด โดยมีจำนวนทั้งสิ้น 11 แหล่ง หรือคิดเป็นร้อยละ 44 ของจำนวนแหล่งประวัติศาสตร์ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี รองลงมา คือ ตำบลคมบาง ตำบลคลองนารายณ์ ตำบลจันทนิมิต และตำบลบางกะจะ มีจำนวนทั้งสิ้น

12 แหล่ง หรือคิดเป็นร้อยละ 12 ของจำนวนแหล่งประวัติศาสตร์ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ส่วนพื้นที่ที่มีจำนวนแหล่งประวัติศาสตร์ตั้งอยู่น้อยที่สุด คือ ตำบลท่าช้าง และตำบลหนองบัว มีจำนวนทั้งสิ้น 1 แหล่ง หรือคิดเป็นร้อยละ 4 ของจำนวนแหล่งประวัติศาสตร์ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี (ตารางที่ 1)

ส่วนผลการวิเคราะห์รูปแบบทางที่ตั้งของแหล่งประวัติศาสตร์ในเขตอำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี โดยใช้วิธีการทางแผนที่ (Cartographic Method) และใช้จำนวนแหล่งประวัติศาสตร์เป็นตัวชี้วัดขนาดของแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์พบว่า ตำบลที่มีแหล่งประวัติศาสตร์ตั้งอยู่ในระดับมาก คือ ตำบลวัดใหม่ โดยมีจำนวนแหล่งประวัติศาสตร์มากกว่า 4 แหล่งขึ้นไป ส่วนตำบลที่มีแหล่งประวัติศาสตร์ตั้งอยู่จำนวนปานกลางหรือมีจำนวนแหล่งประวัติศาสตร์ตั้งแต่ 3-4 แหล่ง มี 4 ตำบล คือ ตำบลคมบาง ตำบลคลองนารายณ์ ตำบลจันทนิมิต และตำบลบางกะจะ ส่วนตำบลที่มีแหล่งประวัติศาสตร์ตั้งอยู่เป็นจำนวนน้อยหรือมีจำนวนแหล่งประวัติศาสตร์น้อยกว่า 3 แหล่ง คือ ตำบลท่าช้างและตำบลหนองบัว (ภาพที่ 1)

ตารางที่ 1 แสดงที่ตั้งของแหล่งประวัติศาสตร์ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี เป็นรายตำบล โดยใช้จำนวนแหล่งประวัติศาสตร์เป็นตัววัด

ลำดับที่	ตำบล	จำนวนแหล่งประวัติศาสตร์	ร้อยละ
1	คมบาง	3	12
2	คลองนารายณ์	3	12
3	จันทนิมิต	3	12
4	ท่าช้าง	1	4
5	บางกะจะ	3	12
6	วัดใหม่	11	44
7	หนองบัว	1	4
	รวม	25	100

ภาพที่ 1 แสดงรูปแบบทางที่ตั้งของแหล่งประวัติศาสตร์ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี โดยใช้จำนวนแหล่งประวัติศาสตร์เป็นตัววัด

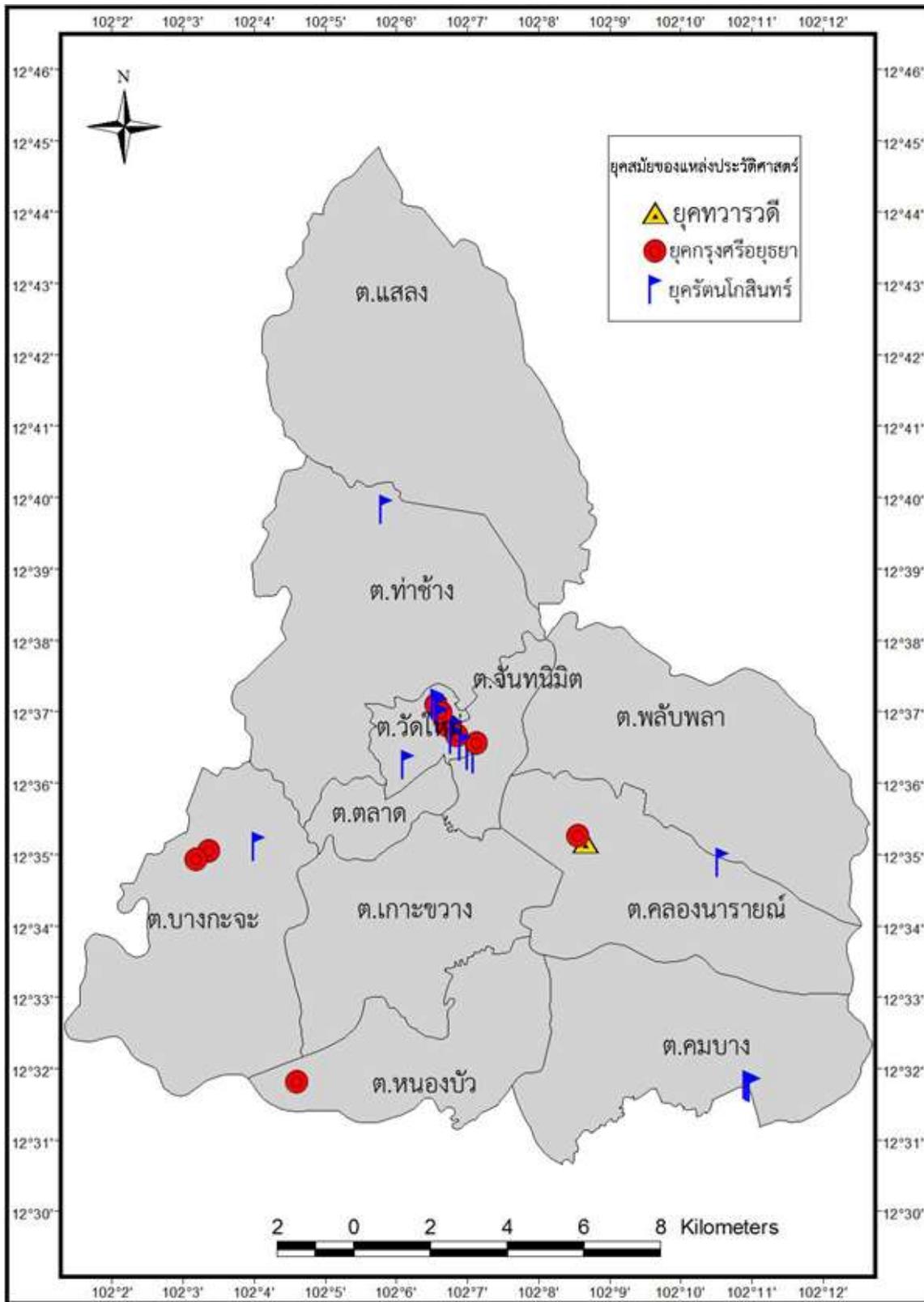
ผลการจัดประเภทยุคสมัยของแหล่งประวัติศาสตร์พบว่า แหล่งประวัติศาสตร์ที่มีทั้งสิ้นจำนวน 25 แห่ง สามารถจัดประเภทยุคสมัยของแหล่งประวัติศาสตร์ที่พบในเขตอำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี ได้เป็น 3 ยุคสมัยหลัก ได้แก่ ยุคทวารวดี ยุคกรุงศรีอยุธยา และยุคกรุงรัตนโกสินทร์ โดยแสดงข้อมูลใน

ตารางที่ 2 ซึ่งแหล่งประวัติศาสตร์ที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดอยู่ในยุคทวารวดี รองลงมา คือ ยุคกรุงศรีอยุธยา และกรุงรัตนโกสินทร์ตามลำดับ และตำบลที่มีแหล่งประวัติศาสตร์ที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดคือ ตำบลคลองนารายณ์ โดยแหล่งประวัติศาสตร์ที่พบ คือ เมืองเพนียด โดยแสดงข้อมูลในภาพที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงประเภทของยุคสมัยที่พบของแหล่งประวัติศาสตร์

ลำดับที่	ชื่อ	ตำบล	ยุคสมัย	Latitude	Longitude
1	เมืองเพนียด	คลองนารายณ์	สมัยทวารวดี	12.58603	102.1444
2	วัดทองทั่ว	คลองนารายณ์	กรุงศรีอยุธยา	12.58764	102.1427
3	วัดพระแม่ปฏิสนธินิรมล	จันทนิมิต	กรุงศรีอยุธยา	12.60932	102.1188
4	วัดพลับ	บางกะจะ	กรุงศรีอยุธยา	12.58402	102.0561
5	ชุมชนบางกะจะ	บางกะจะ	กรุงศรีอยุธยา	12.5822	102.0532
6	กำแพงเมืองเก่า (ค่ายตากสิน)	วัดใหม่	กรุงศรีอยุธยา	12.61837	102.1094
7	วัดกลาง	วัดใหม่	กรุงศรีอยุธยา	12.61317	102.1123
8	ชุมชนริมน้ำจันทบุรี	วัดใหม่	กรุงศรีอยุธยา	12.61107	102.1143
9	ศาลหลักเมืองจันทบุรี	วัดใหม่	กรุงศรีอยุธยา	12.61632	102.1107
10	บ้านเสม็ดงาม	หนองบัว	กรุงศรีอยุธยา	12.53027	102.0767
11	วัดไผ่ล้อม	จันทนิมิต	รัตนโกสินทร์	12.60572	102.1191
12	ค่ายเนินวง	บางกะจะ	รัตนโกสินทร์	12.58521	102.0677
13	วัดเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า	วัดใหม่	รัตนโกสินทร์	12.61023	102.1138
14	น้ำตกคลองนารายณ์	คลองนารายณ์	รัตนโกสินทร์	12.58153	102.1764
15	บ้านหลวงราชไมตรี	วัดใหม่	รัตนโกสินทร์	12.61245	102.1138
16	ปรมาภิไธย 3 พระองค์ (น้ำตกพลิ้ว)	คมบาง	รัตนโกสินทร์	12.5291	102.1839
17	อลงกรณ์เจดีย์	คมบาง	รัตนโกสินทร์	12.52929	102.1832
18	พีระมิตพระนางเรือล่ม	คมบาง	รัตนโกสินทร์	12.52967	102.1827
19	อาคารประวัติศาสตร์กรณีพิพาท ร.ศ.112	วัดใหม่	รัตนโกสินทร์	12.61778	102.1104
20	อาคารคลังกระสุนของทหารฝรั่งเศส	วัดใหม่	รัตนโกสินทร์	12.61861	102.1095
21	บ้านพระยาวิสุตรโกษา	จันทนิมิต	รัตนโกสินทร์	12.60162	102.1141
22	บ้านขุนอนุสรณ์สมบัติ	วัดใหม่	รัตนโกสินทร์	12.60868	102.116
23	ศาลากลางเก่าจังหวัดจันทบุรี	วัดใหม่	รัตนโกสินทร์	12.6152	102.1107
24	วังสวนบ้านแก้ว	ท่าช้าง	รัตนโกสินทร์	12.66396	102.0975
25	โรงพยาบาลพระปกเกล้า	วัดใหม่	รัตนโกสินทร์	12.60423	102.1026

ภาพที่ 2 แสดงตำแหน่งที่ตั้งของแหล่งประวัติศาสตร์ในยุคสมัยต่างๆ

สรุปและอภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาแผนที่การเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ในเขตอำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การกระจายตัวของแหล่งประวัติศาสตร์ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี และเพื่อจัดประเภทยุคสมัยต่างๆ ของแหล่งประวัติศาสตร์ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ซึ่งผลการวิจัย พบว่า

1. การวิเคราะห์การกระจายตัวของแหล่งประวัติศาสตร์ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี โดยพิจารณาจากจำนวนแหล่งประวัติศาสตร์ที่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี เป็นรายตำบล พบว่า แหล่งประวัติศาสตร์ที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล มีจำนวนทั้งสิ้น 25 แหล่ง โดยกระจายอยู่ในพื้นที่ 7 ตำบล จากจำนวนตำบลทั้งสิ้น 11 ตำบล ที่อยู่ในเขตอำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี ได้แก่ ตำบลคมบาง ตำบลคลองนารายณ์ ตำบลจันทนิมิต ตำบลท่าช้าง ตำบลบางกะจะ ตำบลวัดใหม่ และตำบลหนองบัว และพบว่า แหล่งประวัติศาสตร์ในยุครัตนโกสินทร์มีจำนวนมากที่สุด คือ 15 แหล่ง จากจำนวนแหล่งประวัติศาสตร์ทั้งหมด 25 แหล่ง คิดเป็นร้อยละ 60 จากข้อมูลแหล่งประวัติศาสตร์ทั้งหมด รองลงมา คือ ยุคกรุงศรีอยุธยา มีจำนวน 9 แหล่ง จากจำนวนแหล่งประวัติศาสตร์ทั้งหมด 25 แหล่ง คิดเป็นร้อยละ 36 จากข้อมูลแหล่งประวัติศาสตร์ทั้งหมด และยุคอาณาจักรทวารวดี มีจำนวนน้อยที่สุด คือ 1 แหล่ง จากจำนวนแหล่งประวัติศาสตร์ทั้งหมด 25 แหล่ง คิดเป็นร้อยละ 4 จากจำนวนแหล่งประวัติศาสตร์ทั้งหมด ในอำเภอเมืองจันทบุรี

ในการวิเคราะห์รูปแบบทางที่ตั้งของแหล่งประวัติศาสตร์ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ได้พิจารณารูปแบบทางที่ตั้งจากจำนวนแหล่งประวัติศาสตร์ในแต่ละตำบลเป็นตัวชี้วัดขนาดของแหล่งประวัติศาสตร์ พบว่า ตำบลวัดใหม่เป็นพื้นที่ที่มีแหล่งประวัติศาสตร์ตั้งอยู่มากที่สุด โดยมีจำนวนทั้งสิ้น 11 แหล่ง หรือคิดเป็นร้อยละ 44 ของจำนวนแหล่งประวัติศาสตร์ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี รองลงมา คือ ตำบลคมบาง ตำบลคลองนารายณ์ ตำบลจันทนิมิต และตำบลบางกะจะ มีจำนวนทั้งสิ้น 12 แหล่ง หรือคิดเป็นร้อยละ 12 ของจำนวนแหล่งประวัติศาสตร์ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ส่วนพื้นที่ที่มีจำนวนแหล่งประวัติศาสตร์ตั้งอยู่น้อยที่สุด คือ ตำบลท่าช้าง และตำบลหนองบัว มีจำนวนทั้งสิ้น 1 แหล่ง หรือคิดเป็นร้อยละ 4 ของจำนวนแหล่งประวัติศาสตร์ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี

ผลการวิเคราะห์รูปแบบทางที่ตั้งของแหล่งประวัติศาสตร์ในเขตอำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี โดยใช้วิธีการทางแผนที่ (Cartographic Method) และใช้จำนวนแหล่งประวัติศาสตร์เป็นตัวชี้วัดขนาดของแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ พบว่า ตำบลที่มีแหล่งประวัติศาสตร์ตั้งอยู่ในระดับมาก คือ ตำบลวัดใหม่ โดยมี

จำนวนแหล่งประวัติศาสตร์มากกว่า 4 แหล่งขึ้นไป ส่วนตำบลที่มีแหล่งประวัติศาสตร์ตั้งอยู่จำนวนปานกลางหรือมีจำนวนแหล่งประวัติศาสตร์ตั้งแต่ 3-4 แหล่ง มี 4 ตำบล คือ ตำบลคมบาง ตำบลคลองนารายณ์ ตำบลจันทนิมิต และตำบลบางกะจะ ส่วนตำบลที่มีแหล่งประวัติศาสตร์ตั้งอยู่เป็นจำนวนน้อยหรือมีจำนวนแหล่งประวัติศาสตร์น้อยกว่า 3 แหล่ง คือ ตำบลท่าช้าง และตำบลหนองบัว

2. การจัดประเภทยุคสมัยของแหล่งประวัติศาสตร์จากการจัดประเภทยุคสมัยของแหล่งประวัติศาสตร์ที่ได้มาจากข้อมูลแหล่งประวัติศาสตร์ที่ทำการศึกษารวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับอำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี พบว่า แหล่งประวัติศาสตร์ที่พบมีทั้งสิ้นจำนวน 25 แหล่ง จากนั้นผู้วิจัยได้ทำการจัดประเภทยุคสมัยของแหล่งประวัติศาสตร์ที่พบจากหลักฐานข้อมูลระดับทุติยภูมิที่ทำการศึกษาและรวบรวมมาจากแหล่งต่างๆ ทำให้สามารถจัดประเภทยุคสมัยของแหล่งประวัติศาสตร์ที่พบในเขตอำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี ได้เป็น 3 ยุคสมัยหลัก ได้แก่ ยุคทวารวดี ยุคกรุงศรีอยุธยา และยุคกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งพบว่า แหล่งประวัติศาสตร์ที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดอยู่ในยุคทวารวดี รองลงมา คือ ยุคกรุงศรีอยุธยา และกรุงรัตนโกสินทร์ ตามลำดับ

จากการศึกษาพบว่า ตำบลที่มีแหล่งประวัติศาสตร์ที่มีอายุเก่าแก่ที่สุด คือ ตำบลคลองนารายณ์ โดยแหล่งประวัติศาสตร์ที่พบ คือ เมืองเพนียด ซึ่งอยู่ในยุคทวารวดี ส่วนแหล่งประวัติศาสตร์ในยุคกรุงศรีอยุธยามีทั้งสิ้นจำนวน 9 แหล่ง และมีการกระจายตัวอยู่ในพื้นที่ 5 ตำบล ได้แก่ ตำบลคลองนารายณ์ ตำบลจันทนิมิต ตำบลบางกะจะ ตำบลวัดใหม่ และตำบลหนองบัว โดยมีการกระจายตัวของแหล่งประวัติศาสตร์ในยุคกรุงศรีอยุธยาอยู่ในเขตพื้นที่ตำบลวัดใหม่มากที่สุด โดยมีจำนวนทั้งสิ้น 4 แหล่ง ได้แก่ กำแพงเมืองเก่า วัดกลาง ชุมชนริมน้ำจันทบูร และศาลหลักเมืองจันทบุรี รองลงมา คือ ตำบลบางกะจะ จำนวน 2 แหล่ง ได้แก่ วัดพลับ และชุมชนบางกะจะ และตำบลที่มีจำนวนของแหล่งประวัติศาสตร์ในยุคกรุงศรีอยุธยาน้อยที่สุด มีอยู่ 2 ตำบล คือ ตำบลจันทนิมิตและตำบลหนองบัว โดยมีแหล่งประวัติศาสตร์ยุคกรุงศรีอยุธยาที่พบในตำบลจันทนิมิต คือ วัดพระแม่ปฏิสนธินิรมล ส่วนที่ตำบลหนองบัว คือ บ้านเสม็ดงาม และแหล่งประวัติศาสตร์ในยุคกรุงรัตนโกสินทร์ที่พบในเขตอำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี มีจำนวนทั้งสิ้น 15 แหล่ง และมีการกระจายตัวอยู่ในพื้นที่ 6 ตำบล ได้แก่ ตำบลคมบาง ตำบลคลองนารายณ์ ตำบลจันทนิมิต ตำบลท่าช้าง ตำบลบางกะจะ และตำบลวัดใหม่ โดยมีการกระจายตัวของแหล่งประวัติศาสตร์ในยุคกรุงรัตนโกสินทร์ในเขตพื้นที่ตำบลวัดใหม่มากที่สุด โดยมีจำนวนทั้งสิ้น 7 แหล่ง ได้แก่ วัดเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาหลวงราชไมตรี อาคารประวัติศาสตร์กรณีพิพาท ร.ศ.112

อาคารคลังกระสุนของทหารฝรั่งเศส บ้านขุนอนุสรณ์สมบัติ ศาลากลางเก่าจังหวัดจันทบุรี และโรงพยาบาลพระปกเกล้า ร่องลงมา คือ ตำบลคบบาง โดยมีจำนวนทั้งสิ้น 3 แห่ง ได้แก่ ประมาภิไธย 3 พระองค์ (น้ำตกพลั่ว) อลงกรณ์เจดีย์ และพีระมิต พระนางเรือล่ม อันดัมสาม คือ ตำบลจันทนิมิต โดยมีจำนวนทั้งสิ้น 2 แห่ง ได้แก่ วัดไผ่ล้อม และบ้านพระยาศรีสุทโธโกษา ส่วนตำบล ที่มีแหล่งประวัติศาสตร์ยุคกรุงรัตนโกสินทร์น้อยที่สุดมีอยู่ 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลคลองนารายณ์ ตำบลท่าช้าง และตำบลบางกะจะ โดยมีแหล่งประวัติศาสตร์ยุคกรุงรัตนโกสินทร์ที่พบในตำบล คลองนารายณ์ คือ น้ำตกคลองนารายณ์ ในตำบลท่าช้าง คือ วังสวนบ้านแก้ว และตำบลบางกะจะ คือ ค่ายเนินวง

จากการศึกษาข้อมูลและรวบรวมข้อมูลหลักฐานทาง ประวัติศาสตร์ในเขตอำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี เกี่ยวกับ แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์จากแหล่งข้อมูลชั้นต้น เช่น พระปรมาภิไธยย่อ อลงกรณ์เจดีย์ พีระมิตพระนางเรือล่ม เป็นต้น และแหล่งข้อมูลชั้นรอง ได้แก่ ข้อมูลที่ได้จากรวบรวมและวิเคราะห์ ติความเกี่ยวกับสถานที่ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์จาก แหล่งข้อมูลที่ได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลไว้จากหลากหลายแหล่ง ซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลระดับทุติยภูมิ ทำให้ทราบได้ว่า เขตอำเภอเมือง จันทบุรีเป็นชุมชนโบราณเก่าแก่อายุมากกว่า 1,000 ปี และยังมีร่องรอยอารยธรรมโบราณของชุมชนก่อนประวัติศาสตร์ที่มีอายุ ไม่น้อยกว่า 4,000-6,000 ปีมาแล้ว (คณะกรรมการฝ่ายประมวล เอกสารและจดหมายเหตุ, 2544) ซึ่งมีหลักฐานที่หลากหลายทั้ง ด้านมานุษยวิทยา ศิลปะ และประวัติศาสตร์ ที่แสดงให้เห็นถึงการ ตั้งถิ่นฐาน การขยายตัวทางการค้ากับต่างถิ่น การรับและถ่ายทอด การผสมผสานทางวัฒนธรรม ซึ่งมีพัฒนาการมาอย่างยาวนาน มาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน โดยการวิจัยครั้งนี้สามารถสรุปได้ว่า แหล่งประวัติศาสตร์ที่มีอายุมากที่สุดในเขตอำเภอเมืองจันทบุรี คือ เมืองเพี้ยด ตำบลคลองนารายณ์ ซึ่งมีการสันนิษฐานว่าบริเวณนี้คง มีชุมชนอาศัยอยู่อย่างหนาแน่นพอสมควรในราวพุทธศตวรรษที่ 11 และมีการขยายชุมชนออกไปพร้อมกับสภาพการเมืองที่ตกอยู่ภายใต้ อิทธิพลของขอมโบราณตั้งแต่สมัยแคว้นเจนละเป็นต้นมา (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2544) ส่วนตำบลที่มีแหล่งประวัติศาสตร์มากที่สุดในเขตอำเภอเมือง จันทบุรี คือ ตำบลวัดใหม่ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เป็นชุมชนของจังหวัด จันทบุรีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา ซึ่งพบหลักฐานการเป็นชุมชนและ ชากวัดครั้งกรุงศรีอยุธยาหลายวัด ประกอบกับหลักฐานสำคัญ คือ ร่องรอยของกำแพงเมืองโบราณสมัยกรุงศรีอยุธยา ที่ยังมีให้

เห็นชัดเจนที่ค่ายตากสิน (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและ จดหมายเหตุ, 2542) ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าอำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี มีพัฒนาการทางด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่สำคัญ อย่างหลากหลายและเป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ของ ประเทศไทยได้เป็นอย่างดี ซึ่งชาวจังหวัดจันทบุรีควรภาคภูมิใจใน คุณค่าของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่สำคัญและส่งเสริมให้เยาวชน เรียนรู้การอนุรักษ์แหล่งประวัติศาสตร์ต่างๆ เพื่อให้ชนรุ่นหลังได้ เรียนรู้คุณค่าและภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตนต่อไป อย่างไรก็ตาม การนำระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (GIS) มาใช้ กับงานด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีนั้นได้ก่อให้เกิดประโยชน์ มากมาย ซึ่งในต่างประเทศได้มีการนำไปประยุกต์ใช้กับงาน โบราณคดีในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการสร้างฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ สิ่งแวดล้อมและการทำแผนที่ต่างๆ ด้วยระบบสารสนเทศทาง ภูมิศาสตร์ แต่ในประเทศไทยได้มีการประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศ ทางภูมิศาสตร์กับงานด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีเช่นกัน แต่ยังไม่แพร่หลายมากนัก ทั้งนี้ข้อมูลโบราณคดีในปัจจุบันมีระบบ การจัดการฐานข้อมูลที่ล้ำสมัยและไม่เป็นมาตรฐาน ทำให้ยากต่อ การวางแผนจัดการให้มีประสิทธิภาพ (วันสา วิโรจนารมย์, 2544) ดังนั้น การวิจัยในครั้งนี้จึงเป็นประโยชน์ต่องานทางประวัติศาสตร์ โบราณคดีและการท่องเที่ยว ตลอดจนเป็นฐานข้อมูลในการเรียนรู้ แหล่งประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์มากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษานี้เป็นส่วนใหญ่มารจาก แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ ดังนั้น หากมีการทำวิจัยในเรื่องนี้อีกควรทำ การศึกษาโดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลแบบปฐมภูมิเป็นหลัก ซึ่งจะทำให้ การศึกษาครั้งต่อไปมีข้อมูลในเชิงลึกมากยิ่งขึ้น
2. การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาภาพรวมของ แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ในเขตอำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัด จันทบุรี ซึ่งหากมีการศึกษาวิจัยครั้งต่อไปควรทำการศึกษาที่แตก แขนงไปจากเดิม เช่น การศึกษาข้อมูลประวัติศาสตร์ในเขตอำเภอ เมืองจันทบุรีในยุคก่อนประวัติศาสตร์ หรือยุคสมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นต้น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความละเอียดมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กามนิต ดิเรกศิลป์. (2542). การศึกษาแบบแผนการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ บริเวณอำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- กามนิต ดิเรกศิลป์ และคณะ. (2554). วิถีชีวิตชุมชนคนริมน้ำ : จันทบุรี. จันทบุรี: หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมท้องถิ่น.
- กำพล เอกพันธ์. (2550). การสร้างแบบจำลองภูมิสารสนเทศสำหรับการประมวลผลจัดลำดับความสำคัญของการอนุรักษ์ตึกแถวในย่านประวัติศาสตร์. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. (2542). ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น : ความเป็นมาของอำเภอสำคัญในประวัติศาสตร์ภาคตะวันออกและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. (2544). วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดจันทบุรี. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.
- จักรินรัฐ นิยมคำ. (2542). การวิเคราะห์ภาษาชนเผ่าจากแหล่งโบราณคดีบ้านคลองบอน อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- จารึก วิไลแก้ว. (2538). แหล่งโบราณคดีที่เกี่ยวข้องกับเส้นทางเดินทัพและเส้นทางติดต่อค้าขาย แลกเปลี่ยนในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สระบุรี ปราจีนบุรี สระแก้ว ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง และจันทบุรี. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.
- จารึก วิไลแก้ว. (2538). แหล่งโบราณคดีภาคตะวันออกและเส้นทางเดินทัพ. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และสุชาติ สวัสดิ์ศรี. (2527). ปรัชญาประวัติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- ตรี อมาตยกุล. (2514). ประวัติเมืองจันทบุรีในชุมชนเมืองจันทบุรี. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.
- แถมสุข นุ่มนนท์. (2527). ประวัติศาสตร์ในปรัชญาประวัติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

- นารัตน์ นักเสียง และคณะ. (2555). พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว : กรณีศึกษาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในจังหวัดจันทบุรี. จันทบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- พงศธรณี ธรรมเวธิต. (2545). การประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในการจัดทำฐานข้อมูลแผนที่ภาษีและทะเบียนทรัพย์สินเพื่อจัดเก็บภาษีท้องถิ่น กรณีศึกษาเทศบาลตำบลคลองใหญ่ จังหวัดตราด. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พลาดิษฐ์ สิทธิธัญกิจ. (2554). ประวัติศาสตร์ไทย. กรุงเทพฯ : ตาตา พับลิเคชั่น.
- ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร. (2545). โบราณคดีและประวัติศาสตร์ในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- มาตยา อังคนารณและวนิดา ตระยางกูร. (2536). ประวัติศาสตร์นิพนธ์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วันวสา วิโรจนารมย์. (2544). การศึกษารูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในพื้นที่จังหวัดลพบุรีและนครสวรรค์ด้วยระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศักดิ์สิทธิ์ ศรีทับทิม. (2546). การประยุกต์ใช้ข้อมูลจากการสำรวจระยะไกลและระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในการแบ่งเขตจัดการอุทยานแห่งชาติเขาชะเมา-เขาวง จังหวัดระยองและจังหวัดจันทบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สรรคใจ กลิ่นดาว. (2542). ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ : หลักการเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สว่าง เลิศฤทธิ. (2545). โบราณคดีและประวัติศาสตร์ในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- สำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2542). จันทบุรี. กรุงเทพมหานคร: การศาสนา.
- สำนักงานเกษตรจังหวัดจันทบุรี. (2555). เล่าเรื่องเมืองจันทบูรณ. (ออนไลน์). แหล่งที่มา <http://www.chanthaburi.doae.go.th/history/chan%20history.htm>. 20 มีนาคม 2560.

- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2555). **โครงการกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่าเมืองเก่าจันทบุรี**. มปท.
- สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (องค์การมหาชน). (2550). **หลักการพื้นฐานเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ**. กรุงเทพมหานคร: ฟินนี่พับลิชชิง.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดจันทบุรี. (2560). **ประวัติศาสตร์และความเป็นมาของจังหวัดจันทบุรี**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา <http://province.m-culture.go.th/chanthaburi/history.html>. 20 มีนาคม 2560.
- สำนักส่งเสริมและพัฒนาสารสนเทศภูมิศาสตร์. (2558). **วิธีการทำงานของ GIS**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา http://www.gi.mict.go.th/art_methodGIS.htm. 5 สิงหาคม 2558.
- สุเพชร จิรขจรกุล. (2552). **เรียนรู้ระบบภูมิสารสนเทศด้วยโปรแกรม ArcGIS Desktop 9.3.1**. นนทบุรี: เอส.อาร์.พรีนติ้ง แมสโปรดักส์.
- สุระ พัฒนเกียรติ. (2542). **หลักเบื้องต้นระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพฯ: สำนักงานทรัพยากรสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ.
- อดิศร ศักดิ์สูง. (2554). **ประวัติศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยวในประเทศไทย**. สงขลา: นำศิลป์โฆษณา.
- อรรธรณ ใจกล้า. (มปป). **ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองจันทบุรี**. จันทบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- อุทัย สุขสิงห์. (2547). **การจัดการระบบฐานข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) ด้วยโปรแกรม Arc View 3.2 - 3.3**. กรุงเทพมหานคร: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น).